

ARGO VE TOPLUMSAL CİNSİYET

Slang and Gender

Sibel KOCAER*

ÖZET

Toplumsal cinsiyet, biyolojik cinsiyetten farklı olarak, kültür tarafından kişilere yüklenen düşünce ve davranışları içerir. Fakat, çoğu zaman, kişiler sadece biyolojik cinsiyetin farkındadırlar; kadınlara veya erkeklere has kabul edilen özellikleri biyolojik cinsiyetin bir parçası olarak yorumlarlar. Küfür ve argo kullanımı da çoğu zaman biyolojik cinsiyetle özdeşleştirilir. Günümüzün kentsel alanlarındaki genel kamu, küfür ve argonun kadınlar tarafından kullanılmasının uygun ve doğru olmadığıdır; çünkü küfür ve argo "erkek"e aittir. Fakat, son zamanlarda, özellikle kültürel etkileşimin fazla olduğu İstanbul, Ankara gibi büyük şehirlerde, "eğitilmiş" genç bayanlar arasında argo kullanarak konuşmanın bir tarz haline geldiği gözlemlenmektedir. Bu yazıda, günümüzün kentsel ortamlarındaki gençlerde görülen bu değişimden bahsedilecektir. Eğitilmiş kesim tarafından küfür ve argonun kadınlarca kullanılması kabul edilemez bir haldeyken, günümüzde eğitim seviyesindeki hızlı artışa rağmen, yeni nesildeki bazı kızlar arasında argo ve küfür kullanımı da artmaktadır. Bu çalışma, bu değişimin ve dönüşümün nedenlerini sorgulamaktadır.

Anahtar Kelimeler

Toplumsal cinsiyet, değişim, argo, kentsel alan, güç.

ABSTRACT

Unlike sex, gender contains thought and behaviours which are imposed by culture. But, generally, people are aware of sex; they interpret the characteristics which are regarded as part of man and woman as a feature of sex. The usage of slang and swearword is also generally identified with sex. The common belief in today's urban areas is that the usage of slang and swearword by women is not appropriate, because, slang and swearwords belong to men's world. But, recently, especially in big cities like İstanbul, Ankara, where there is much cultural interaction, it is observed that "educated" young women use slang as a common part of their speeches. In this paper, the change in speech of youth of today's urban areas will be discussed. While in the past, the usage of slang and swearword by women has not been accepted, today, despite the rapid rise in education level, the usage of slang and swearword is increasing among some young women. This paper is questioning the reasons under this change.

Key Words

Gender, change, slang, urban areas, power.

Son birkaç yıldır, özellikle kültürel etkileşimin fazla olduğu büyük şehirlerde, zaman zaman kulağımıza alışık olmadığımız tabirler çalıyor. Örneğin, göçlerle sürekli büyüyen ve dolayısıyla kültürel çeşitliliği artan İstanbul'u ele alalım. Öğrencilerin yoğun olarak toplu taşıma araçlarında bulunduğu okul giriş ve çıkış saatlerinde, bu araçlardan birine binildiğinde veya "gençlik" diye nitelendirdiğimiz kesimin bulunduğu mekânlarda dolaşıldığında, bu tabirlerin günlük dilin bir parçası haline geldiği dikkat çekmektedir. Üstelik, 30'lu yaşla-

rının üzerine çıkmış, yani bu günün gençlik kuşağının bir parçası olmanın dışında kalmış ve küçük şehirlerden gelmiş birisi için "argo" olarak kabul edilen, gündelik dilde sıklıkla yer almayan bu sözler oldukça rahatsız edici olabilir. Ve hatta, belli bir eğitimden geçmiş bu gençlikteki "bayan"lar arasında argonun sıkça yer alması daha da şaşırtıcı gelebilir. Bu durumun nedenlerini tartışmadan önce, kültürel dönüşümün hızla yaşandığı büyük kentsel alanlardaki günümüz gençliğine biraz yakından bakalım.

Bu günlerde, birçok televizyon izle-

* Bilkent Üniversitesi Türk Edebiyatı Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi.

yticisinin bildiği popüler bir dizi var ATV adlı kanalda: *Avrupa Yakası*. Bu dizinin adını anınca, çoğu izleyicinin aklına ortak bir düşünce geliyor: Dizideki karakterlerin konuşma üslubu. Konuşma konusunda dikkatleri üzerine en çok çeken karakter ise “Selin”. Selin, günümüz İstanbul gençliğinin bir kısmının temsilcisi gibi. Hatta, şu sıralar, özellikler büyük kentsel alanlarda, temsil ettiği gruptaki birçok kızın aynı zamanda gündelik yaşamda taklit ettiği bir karakter. *Picus* dergisi, Aralık 2004 sayısında, *Panzehir* adlı popüler kültür ekinde, Reşat Çalışlar’ın *Avrupa Yakası* ve Selin karakteri hakkındaki yazısına yer vermiş. “Tik tik tiki tiki Selin!” adlı yazıda, Reşat Çalışlar şöyle diyor:

Avrupa Yakası dizisinde “Selin” giderek daha çok göze çarpan bir karakter haline geldi. [...] “Selin”i öne çıkaran dili oldu. Bir “yüksek tabaka gençlik argosu” olarak nitelendirilebilecek olan, ama her kesimden gençliğin diline yerleşmiş, “Oha falan oldum yani”, [...] vb. ifadeleriyle yazarlar ve aydınlar arasında “Türkçe nereye gidiyor?” tartışmasına yol açan “Selin” tiplemesi, aslında Türkiye gençliğinin sosyolojik panoramasını çıkarmak isteyenlere önemli ipuçları sunuyor. (16)

29 Mayıs 2004 tarihli Sabah gazetesinde, Selin karakterini canlandıran Evrim Akın ile bir röportaj yapılmış. Röportajda, “Selin karakterine nasıl alıştınız?” sorusuna, Evrim Akın şöyle cevap veriyor: “Gözlem yaptım. Bağdat Caddesindeki tiki gençleri baz aldım. Mesela ‘Oha falan oldum’ lafıyla biz arkadaşlar aramızda çok dalga geçerdik. Kafelerde otururken, bunu yan masalardan duymak mümkün olabiliyor”. Buna göre, Selin’in kullandığı argo ifadeler, gerçek hayattaki gözlemlere dayanmaktadır. Fakat, bu dizinin popüler olması ile birlikte, Selin’in bu bol argolu dilini örneğin, kabalaşmak yerine kullanılan “Ayıya bağlama lutfan” (18) kullananların sayı-

sında büyük bir artış olduğunu söylemek de mümkün görünmektedir.

Günümüzün “eğitilmiş” gençliğinde, Selin gibi konuşan kızlardan başka, bir de, birbirlerine, “abi”, “oğlum”, “lan” gibi argo hitaplarla seslenen bir kesim de var. Bu üç ifade de, anlamları itibarıyla “erkek”lik içermelerine rağmen, kentsel alanlarda belli gruplardaki kızların ağzından düşmüyor şu sıralar. Kızlar birbirlerine sürekli “oğlum” diye hitap ediyorlar, “olur mu abi ya”, “yok abi”, “yok lan” gibi ifadeler kullanıyorlar. Ve, bunları öyle doğal şekilde söylüyorlar ki, artık onların dilinin ayrılmaz bir parçası, olmazsa olmazı haline gelmiş olarak karşımıza çıkıyor bu kullanımlar.

Türk toplumunda kadınlara arasında argo kullanımı geçmişten günümüze bakıldığında gariptenecek bir durum değil aslında; alışılmamış olan günümüzdeki hali. Örneğin, kırsal yaşamda, bir köyde ya da küçük bir yerleşim alanında, kadınların kendi aralarında ya da herhangi bir toplumsal ortamda, argo ya da küfür kullanarak konuştuklarını gözlemlemek hâlâ mümkün. “Eğitilmiş” kesim tarafından “kaba” diye nitelendirilen bu tarz konuşmalar bir kadının ağzına yakıştırılmaz, ayıplanırken, kullanımının oldukça doğal karşılandığı birçok kırsal alanda ise hâlâ mevcut. Bu durumda, kırsal alandan kentsel alana doğru yaşanan kültürel değişim sürecinde, eğitim seviyesinin de yükselmesi ile birlikte, kadınların konuşmalarında küfre ve argoya yer vermelerinin kentsel kültürün geleneğine göre kötü kabul edildiği, dışlanma sebebi olduğu söylenemez. Kentsel alan, kadına, aldığı eğitim doğrultusunda kibar konuşma ve standart Türkçe’yi mümkün olan en doğru şekli ile kullanma misyonunu yüklemektedir. Peki, ne olmuştur da, son birkaç yılda, eğitim seviyesinin hızla yükselmeye devam etmesine karşın, gençlik grupları arasında, bu kentsel oluşum değişmeye başlamıştır? Bugün, gençlik çağındaki bazı kız grupları, tüste-

lık büyük şehirlerde, eğitimleri iyi olan okullarda öğrenim görmeye devam ederken, standart Türkçe'yi bozmaya, argo kelimeleri ve hatta küfürleri dillerinden dıştırmemeye başlamışlardır? Nedir onları dili bu şekilde kullanmaya özendirin?

Bu soruları cevaplamadan önce, argo ve küfür kullanımının toplum içinde nasıl kabul gördüğünü incelemek gerekmektedir. Argo tabirler ve küfür içeren ifadeler, bir erkek tarafından söylendiğinde, toplumun büyük kesimi tarafından çoğunlukla olağın karşılanmakta, hatta, bazı durumlarda hoş görülmekte ve desteklenmektedir. Bu desteğinin nedeni ise, çoğunlukla, argo ve küfür kullanımının güç ve otorite ile eşdeğer tutulması, bu şekilde konuşan bir erkeğinin "güçlü" olduğu izlenimini yaratması olarak açıklanabilir. Bununla birlikte, konuşma ortamını oluşturanların kimliğı ve bağlam esas etkenlerdir. Örneğinin, resmî bir ortamda bu tarz kullanımlar nasıl garip-senir ve kullanılmaktan kaçınılırsa, bir fanatik erkek taraftarın maç sırasında kibar konuşması birçok kişi tarafından garip karşılanır. Burada gözden kaçırılmaması gereken nokta, argo ve küfür kullanımının hoş karşılandığı durumlarda "güç" ile eşdeğer bir kullanımın olduğuudur.

Nedir argo ile güçlü eşdeğer hale getiren? Bu soruyu cevaplayabilmek için, cinsiyet ve dilin kullanımı arasındaki ilişkiye bakmak gerekmektedir. İngilizce'de varolan *sex* ve *gender* ayrımında, *gender*'in Türkçe'de terimsel karşılığı yoktur. *Sex*, cinsiyet kelimesi ile karşılırken, *gender* için "toplumsal cinsiyet" tabiri kullanılmaktadır. Burada önemli olan, cinsiyetin doğuştan gelen biyolojik özellikler ile belirlenmesi, toplumsal cinsiyetin ise kişinin içinde yaşadığı çevrenin bir ürünü olmasıdır. Fakat, çoğu kez bu ayrımın farkına varılmamaktadır. Hatta, bir dile bunu karşılayan bir sözcük olmamasının bile, "toplumsal cinsiyet" in "biyolojik" temelli cinsiyetten ayrı

bir kavram olarak algılanmadığına işaret ettiği söylenebilir.

Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet ayrımı ve toplumsal cinsiyet ile dil kullanımı arasındaki ilişkiyi, Penelope Eckert ve Sally McConnel-Ginet, *Language and Gender* adlı kitapta, yapılmış olan bilimsel araştırmaların sonuçlarına yer vererek açıklamaktadırlar. Araştırmaların sonuçları ve bunlara göre yapılmış olan değerlendirmelerden bazıları řu şekilde şekildedir:

1972 yılında, Robin Lakoff, "Language and Woman's Place" (Dil ve Kadınların Yeri) adlı bir makale yayımlamış ve bu makalede yazılanlar birçok tartışmaya yol açmıştır. Lakoffa göre, kadınların ve erkeklerin kullandıkları dil farklıdır ve kadınların kullandığı dil, onların toplumdaki aşağı konumunu yansıtmakta ve onların bu konumda kalmalarına neden olmaktadır. Örneğinin, kadınlar konuşurken, "sanırım" gibi kesinlik içermeyen, güvensizlik yaratan ifadeleri sık kullanırlar. Bu durum da, Lakoffa göre, kadınların dilini, kendine güvensiz, saçma, değersiz ve güçsüz bir hale getirmektedir (Eckert ve McConnel-Ginet, 1). Bu makale, bu konu üzerine birçok araştırma yapılmasına öncül olmuş ve sonuç, Lakoffun işaret ettiğinden biraz farklı olmuştur. Yapılan araştırmalar, herhangi bir cinsiyete özgü bir dil olmadığını, fakat, "güçlü" dil ve "güçsüz" dilin var olduğunu göstermiştir. Yani, bir kişinin üslubu ile onun toplumdaki yeri, güçlü ve otoritesi arasında sıkı bağlar vardır.

Penelope Eckert ve Sally McConnel-Ginet'in toplumsal cinsiyetin oluşumu ile ilgili söyledikleri özetle şöyledir: Çok küçük yaşlarımızdan itibaren toplumsal cinsiyetimizi oluşturan öğeler ile çevreleniyoruz ve bu öğeler, yemek tercihlerimizden konuşmamıza, arabayı kullanma tarzımıza kadar her yerde karşımıza çıkıyor. Toplumsal cinsiyet, tavırlarımızda, inançlarımızda, isteklerimizde, kurumlarımızda, her yerde mevcut ve bize tamamen doğanın bir

parçasıymış, bilimsel bir gerçeklikmiş gibi görünüyor(9). West ve Zimmerman, 1987 yılında yayımladıkları makalelerinde, "toplumsal cinsiyet doğuştan sahip olduğumuz bir şey değildir, sonradan edindiğimiz bir şeydir" diyor, Butler da 1990 yılında, "icra ettiğimiz bir şeydir" diyor (10).

Gerçekten de, toplumsal cinsiyetimizin bir parçası olan rollerimizin yapılması herkesçe mümkündür:

Örneğin, kadınların, zarif konuşması ve yürütmesi, erkeklerin ise kasılarak yürütmesi gerektiği ile ilgili biyolojik hiçbir bulgu yoktur ya da neden bayanlar tırnaklarını kırmızıya boyarlar da erkekler boyayamazlar? Her ne kadar biyolojik temeli olmasa da, çoğunlukla insanlar, cinsiyeti ve toplumsal cinsiyeti bir olarak algılamakta ve sosyal yargılarına göre hüküm vermektedirler (10).

Örneğin, seslerimizi ele alalım:

Erkeklerin ses borusu kadınlarınkinden ortalama daha uzundur ve ikisinin ses tonu arasındaki fark bu biyolojik ayrılığa dayanmaktadır. Fakat, bir kişinin ses tonu sadece buna bağlı değildir. 4-5 yaşlarındayken, tüm çocukların ses sistemi birbiri ile aynıdır. Ancak, çocukların bilinçli ya da bilinçsiz şekilde seslerini farklılaştırdıkları gözlemlenmiştir. Bu yaşlardaki bir çocuğun kız mı yoksa erkek mi olduğu, rahat bir şekilde sesinden anlaşılabilir (13).

Bu örnekler, toplumsal cinsiyetimizi oluşturmada çevrenin etkisinin ne kadar fazla olduğuna işaret etmektedir.

2000 yılında Amerika'da yapılan bir araştırma istatistikler Amerika Ulusal Sağlık Merkezi'nden alınmıştır hem kadınların hem de erkeklerin yaklaşık yarısının boylarının 1.75 ve 1.80 arasında olduğunu ortaya koymuştur. Buna göre, herhangi bir eşleşmede, kadının boyunun erkekten uzun olması oldukça yüksek bir ihtimaldir. Çiftlerde erkeğin boyunun kadınıkinden daha uzun olmasını gerektirecek biyolojik bir neden olmasına rağmen, bu duruma oldukça na-

dir rastlanmaktadır (Robert Kuczmariski, ve diğerleri, 2000) (14). Bunun böyle olması gerektiği gibi genel bir yargı vardır toplumda ve hatta, aksi durumlarda bile, çoğunlukla erkeğin eşinden daha uzun olarak algılandığı gözlemlenmiştir. Biernat, Manis ve Nelson tarafından, 1991 yılında, üniversite öğrencileri arasında bir deney yapılmıştır. Öğrencilere bayan ve erkek fotoğrafları gösterilmiş ve fotoğraftaki kişilerin boylarını tahmin etmeleri istenmiştir. Tahmini kolaylaştırmak için, fotoğraflar, kapı ve masa yanı gibi ölçüt belirleyici nesnelerin yanında çekilmiştir. Fotoğraflardaki bayanların ve erkeklerin boyları aynı olmasına rağmen, erkekler gerçek boylarından daha uzun, bayanlar ise daha kısa olarak tahmin edilmiştir (13) (Bu araştırma ile ilgili detaylı bilgi için bkz. *Journal of Personal and Social Psychology*, 60:485-499).

Yapılan araştırmalar, yetişkinlerin bebekleri algılamalarında, bebeğin cinsiyetinin etkili olduğunu ve yetişkinlerin kız ve erkek bebeklere farklı muamele ettiğini göstermektedir. Örneğin, filmde ağlayan bir bebek erkek diye düşünülüyorsa kızgın, kız olarak düşünülüyorsa korkmuş olarak algılanmaktadır (Condry and Condry 1976, *Child Development*, 47: 812-819) (17). Benzer bir araştırmada da, bir günlük bir bebek, erkek olarak düşünüldüğünde olduğundan daha büyük, kız olarak düşünüldüğünde ise olduğundan daha küçük olarak algılanmıştır (Rubin, Provenzano and Luria 1974, *American Journal Of Orthopsychiatry*, 44: 512-519) (17). Toplumdaki bu genel yargılar, yetişkinlerin bebeklere karşı olan tavrını da belirlemede, örneğin kız bebeklere daha yumuşak, erkek bebeklere ise daha sert kabul edilebilecek oyunlarla karşılık vermeye neden olmaktadır. Sonuçta, bu tavırlar, bebeklerle konuşulurken kullanılan dili de farklılaştırmakta, kız bebekler ile daha canlımı cıcımli kelime-

lerle konuşulmasına yol açmaktadır (17).

Bütün bu araştırmalar, kadın ve erkeğin toplumsal cinsiyetinin toplum içerisinde nasıl şekillendiğine ve nasıl algılandığına işaret etmektedir. Bunlardan elde edilen sonuçlar doğrultusunda denebilir ki, biyolojik olarak kadından daha güçlü olan erkek, toplumsal cinsiyetinde de bu özelliğini korumaya devam etmekte, daha doğrusu toplum tarafından bu gücün onda kalması sağlanmaktadır. Ataerkil toplumların yapısı incelendiğinde, güç ve otoriteyi temsil etme rolünü erkeğin üstlendiği, “erkek”in “güç” ile özdeşleştirildiği görülmektedir.

Bu yargılar doğrultusunda toplumsal cinsiyet ve dilin kullanımı arasındaki ilişkiye baktığımızda, günümüz gençliğinde, özellikle büyük kentsel alanlarda eğitim gören kızların arasında argo ve küfür kullanımının yaygınlaşması şu şekilde açıklanabilir: Bir cinsiyete özgü olmasa da, toplumda güçlü ve güçsüz olarak kabul edilen dil kullanımları vardır ve bunlar, söyleyenlerinin toplum içindeki yerlerinin önemli göstergeleridir. Bu nedenle, “erkek” toplumsal cinsiyeti ile özdeşleşmiş olan argo ve küfür içeren ifadelerin “eğitilmiş” gençliğin bir parçası olan “kızlar” arasında gittikçe yaygınlaşmış olması, toplumda kendilerini nasıl konumlandırmak istedikleri ile bağlantılı olarak düşünülmelidir. Toplumda “güç”, “otorite” sahibi olarak görünmeye çalışmak, “gücün sahibi” olan “erkekler”e mal edilmiş argo ve küfür kullanımlarını “zayıf” ve “güçsüz” kabul edilen “kız” toplumsal cinsiyetinde özendirilmektedir denebilir. *Avrupa Yakası*’ndaki Selin’in konuşmaları ise aynı zamanda, başka bir otorite kaynağına daha işaret etmektedir. Selin’in konuşmalarına bakıldığında, Amerika ve Avrupa dillerinden esintiler de görülmektedir. Bu dillerin konuşulduğu ülkeleri “gücün sahibi” olarak gören kişilerde de, ki bunlar genelde eğitilmiş olmalarının yanında maddi durumları da iyi

olan, yurtdışı ile bağlantıları olan kişilerdir, aynı özenti halinin mevcut olduğu söylenebilir. Her iki durum da argo ve küfür kullanımı, “güç” ve “otorite” göstergesinin birer aracı konumundadır.

Sonuç olarak, denebilir ki, günümüzde, eğitilmiş gençliğe mensup kız grupları tarafından argo ve küfürün “özenti” şeklinde giderek artan kullanımı ve bunların gündelik dillerinin bir parçası haline gelmesi, kendilerini toplumda “güçlü” ve “özgür” kişiler olarak göstermek istemelerinin bir sonucu olarak düşünülebilir. Kırsal yaşamdan kentsel yaşama geçilirken, kırsal hayatın doğal koşulları nedeniyle güçlü olmak zorunda olan kadın, kentsel yaşamda evlere hapsolmeye başlamış ve söz ve güç sahibi olan kentsel yaşamın yükünü erkekler taşıyor hale gelmiştir. Daha sonra, kentsel yaşamdaki değişimlerle birlikte, kadınların evle sınırlı olan konumu değişmeye başlamış ve kadınlar da kentsel hayatta erkekler gibi söz sahibi olmaya başlamışlardır. Fakat, kentsel alanlarda gücün ve otoritenin sahibi olan erkeklerin konumuna gelebilmeye çalışmak, bazı gruplar tarafından, erkeklere toplum tarafından yüklenen tavırları da taklit etmeyi beraberinde getirmiştir. Bu nedenle, günümüz kentsel alanlarında, bazı genç bayanlar arasında bir değişim ve dönüşüm gözlemlenmektedir. Bu durumun çok kültürlü kentsel alanlarda hızla yaygınlaşıyor olması ise, buraların, heterodoksiyi içlerinde barındırmaya elverişli olmalarından dolayı değişimlere ve dönüşümlere uygun alanlar olmasıyla açıklanabilir.

Kaynakça

Çalışlar, Reşat. “Tik tik tiki tiki Selin”. *Pan-zehir: Picus Popüler Kültür Eki*. (Aralık 2004): 16-18.

Eckert ve Sally McConnel-Ginet. *Language and Gender*. Cambridge: Cambridge University Press, 2004.

<<http://www.sabah.com.tr/2004/05/29/gny/gny103-20040529-200.html>